

280-річчя від дня народження Григорія Сковороди, — привід розповісти про той великий вплив, котрий мають творчість і життя великого українського філософа, мислителя, поета на сучасність.

Неспійманий спокусник

...Від семи років Григорій ступив до школи, де вже володів «нахилом до Богопошани, здібностями до музики, охочістю до наук і твердістю духу». Вже тоді передбачував події. Оповідать, що якось Гриць, повернувшись додому з вівцями, повів батькові, що їхню живність злодії умикнуть. Якраз так і сталося. А ще у пізніші роки попередив киян про епідемію чуми, завбачив майбутню Коліївщину. І наближення власної кончини відчув зарані.

Увечері «старчик Григорій» довго й ласкаво бесідував з гостями дідича, відтак вийшов у сад, викопав собі могилу, заповівши поховати себе в ній. Пізно увечері перевдягнувся в чисту білизну й ліг відпочивати, поклавши під голову Біблію, Новий Заповіт і свої твори. І вже більше не встав, заповівши на могилі написати: «Світ ловив мене, але не спіймав». Правда, про цю версію М. Ковалинський, перший його біограф, не згадує. Проте є інші джерела, є міф, велика історія «не спійманого спокусника». Себто — це інша правда, за своїми масштабами вища, аніж правда звичайних фактів.

Так ось, до визначеної йому природою і життям мети йшов свідомо, складно, не напрошки. Після навчання в школі Григорій студював науки в славетній Києво-Могилянській академії, де був найкращий серед кращих. Після навчання в академії його та ще кількох талановитих студентів відібрали до придворної співочої капели при царському дворі. Співаки проводили, як згадує Сковорода, «нечувано добре життя... їх плекали та пестили». Але таке розкішне життя і майбутня забезпечена старість (ім опісля гарантували велику пенсію 1000 крб. — великі гроші на той час) не спокусила молодого аскета. І він при першій можливості, коли цариця Єлизавета подорожувала по Україні, попросився відпустити його до Києво-Могилянської академії, де провчився ще 6 років, здобув глибокі знання в мовах, у математиці, природознавстві, філософії, метафізиці, інших науках, заклав добру основу для подальших студій в чужих краях. Іде пішки до Будапешта, Відня Італії, кружляє Польщею, Німеччиною, знайомиться з ученими, відвідує університети, слухає лекції найкращих професорів. Виходячи з його подорожньо-бродячого способу життя, дехто припускає, що Сковорода був одним із перших українських хіппі. Кочовий образ існування, відмова від будь-якої прив'язаності, космополітизм і відкритість, сократівська розмовність, м'яка відмова від кар'єри, збіжжя, ласкава, але тверда резігнація, любов до музики,

скрипку, флейту, бандуру, гуслі), єднання з природою, зокрема, з травою, водою, небом...

Дізнавшись про відкриття в Батурині університету на європейський зразок (другого усього закладу після Києво-Могилянської академії), року 1753-го повертається Григорій Савич до Києва. Начувся він також про Переяславський колегіум — вищий навчальний заклад, один з визначних центрів освіти в Україні. І коли того ж року Сковороді запропонували посаду професора піітики в Переяславському колегіумі, погодився і пішки вирушив з Києва до Переясла-

ва. Дорогою зустрічався з простими людьми, котрі його шанобливо приймали.

Одночасно з викладацькою працею Сковорода в Переяславі активно займається творчістю. Тут він підготував збірку «Сад божественних пісень», твір «В кожному місті свій нрав і права», в якому заперечує розпусту, пияцтво, крутість, жадобу до грошей, маєтків, рангів.

Року 1758-го пускається в подорож селами, хуторами й містечками України, сповіщаючи людям радісну новину Христову. Значну частину свого життя він провів й на Харківщині, зокрема учителював в Харківському колегіумі. Цінуючи його великий талант і глибокі знання, вміння спілкуватися з людьми, слухачами, харківський єпископ Миткевич вбачав його в якості майбутнього ректора Харківського колегіуму, просив архимандрита Якубовича, котрий добре знав Сковороду, аби він прийняв сан монаха. На таку пропозицію Григорій Савич так одповів: «Невже ви хочете, щоб я примножив число фарисеїв? [Хте жирно, пийте солідко, одягайтесь м'яко й ценційте! А Сковорода визнає чернецтво в житті незажерливому, при малому достатку, по-

запереченні всіх забганок, щоб зберегти себе самого в цілісності, в приборканні самолюбства, щоб краще виконувати заповідь любові до ближнього, в шуканні слави Божої, а не слави людської». За непослух єретика Сковороду виганяють з колегіуму. Але тодішній Харківський генерал-губернатор, котрий особисто знав Григорія Савича, запросив його в той же колегіум читати курс християнської моралі — катехизис. І на цей раз він не скорився старими догмами, написав свій «Сковорodinівський катехизис», назвавши його просто, по-світськи: «Вступні двері» до християнської доброчинності з підзаголовком: «Написана в 1766 році для молодого шляхетства Харківської губернії». «Сковорodinівські двері» виводили молодь не в світ церковних догм і обрядів, а в світ нових істин, критичного розуму, високої духовності.

На Харківщині Григорій Савич провів останні роки життя, тут він і похований в с. Паніванівка (нині — Сковородинівка), тут працює музей його імені. На його приведення в належний стан, поповнення новими документами, матеріалами, наведення ладу в навколишній території до ювілейної дати Харківська ОДА витратила 300 тисяч грн., наступного року буде авансовано ще півмільйона грн. На Харківщині багато місць, пов'язаних з перебуванням тут Григорія Савича, котрі свято оберігаються і охороняються. Так, поблизу с. Бабаї є джерело зі смачною водою, де часто він відпочивав і писав свої твори (його в народі називають «Джерело Сковороди»), зберігся «Дуб Сковороди» тощо. В тому ж с. Сковородинівка місцеве сільгоспідприємство носить його ім'я.

Чи по шляху нам зі Сковородою? Мислитель думав, знав: нічого ще не втрачено, якщо не втрачено все. Завжди можна почати з початку. Думаю, що якраз сьогодні чи завтра Григорій Сковорода над усе нам необхідний, його мудрості, робота його душі, подяка йому духові («Не орю, не сію, не торгую і не воюю, а лише вчуся вдячності, друже мій!» — радість пізнання себе в інших й інших у собі. Він окреслив можливість людського щастя, пізнати себе, аби стати собою. Він подав приклад індивідуальної свободи (нагадаємо: в молоді роки навідріз відказався від царського благополуччя, пізніше — від спокійної ситої рясї священнослужителя, інших благ). Нарешті його ставлення до смерті — усім життям виховане розуміння вищої свободи і спокійне їй підкорення. Я наче вижу, як після виснажливого копання могили стара бездомна птаха митьється в благодатній воді, одягає останню чисту сорочину (завжди і всюди Григорій Сковорода носив просту, але чисту одяганку), молилась востаннє, затим лягає в ліжко, наче в ковчег, котрий понесе його до іншого берега буття. Він лягає в смерть, аби вже не прокинутись, він нікому вже не мовить жодного слова. Ні, навпаки, він лягає в ковчег, щоб прокинутись і розпочати розмову з нами, сучасними.